

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
jordbruksvetenskap

Den sociala dimensionen vid upprustning av miljonprogramsområden

En analys av miljonprogrammet Hovsjö i Södertälje

Emma Uvenberg

Titel: Den sociala dimensionen vid upprustning av miljonprogramsområden: En analys av miljonprogrammet Hovsjö i Södertälje

Engelsk titel: The Social Dimensions of Renovating Swedish Million Programme Areas: An Analysis of the Housing Area Hovsjö in Södertälje

© Emma Uvenberg

Handledare: Antoinette Wärnbäck, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Anna Tandré, SLU, institutionen för stad och land

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur

Landskapsarkitekturprogrammet, Ultuna

Nyckelord: KASAM, medborgardeltagande, medborgardialog, miljonprogramsområde, social hållbarhet

Publiceringsår: 2015

Publiceringsort: Uppsala

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

Abstract

Efforts with social factors in community planning are often overshadowed by quantitative, mainly economic, elements. The segregation in many cities increases and many people end up in lifelong alienation. This essay aims to analyse strategies in physical refurbishment that increase social integration and counteract alienation in socially exposed neighbourhoods. With medical sociologist Aaron Antonovsky's theory SOC (Sense of Coherence) as a base, the local real estate concern Telge Hovsjö's drive in the Swedish million programme Hovsjö in Södertälje is analysed. The theory deals with how individuals experience comprehensibility, manageability and meaningfulness in relation to their surroundings. There is an expansive citizen involvement with a main focus on youths in the work by Telge Hovsjö. As a result of the effort in Hovsjö the physical environment has improved as well as the social structure. The question formulations for the essay are: *Which strategies in the refurbishment of the physical environment in Hovsjö have increased the social integration and diminished the alienation in the neighbourhood?* and *How can the results of the efforts in Hovsjö influence the residents' SOC?* Litterature in social community planning and data on the case Hovsjö form the basis of the study. The essay also comprises an interview with Patrik Derk, CEO of Telge Hovsjö. This work helps us to better understand how the positive development was actualized. Tangible examples from the interview illustrate the link between the Hovsjö effort and the SOC theory. The successful development of Hovsjö includes determination, long-sightedness, engagement, collaboration and an evident presence of businesses, which support and please the inhabitants.

Sammandrag

Satsningar på sociala faktorer inom samhällsplanering får idag ofta ge vika för kvantitativa, i huvudsak ekonomiska, faktorer. Segregationen i många städer ökar och ett stort antal individer hamnar i ett livslångt utanförskap. Syftet med uppsatsen är att analysera strategier inom fysisk upprustning som ökar den sociala integrationen och minskar utanförskapet i socialt utsatta områden. Utifrån den medicinske sociologen Aaron Antonovskys teori KASAM (Känsla Av SAMmanhang) studeras den satsning som drivs av det kommunala fastighetsbolaget Telge Hovsjö i miljonprogrammet Hovsjö i Södertälje. Teorin utgår från hur en individ upplever begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet i förhållande till sin omgivning. I Hovsjö har Telge Hovsjö och de boende arbetat aktivt för en fysisk och social utveckling i området. Satsningen bygger på ett utbrett medborgardeltagande med särskilt fokus på ungdomar. Som ett resultat av satsningen har den fysiska miljön rustats upp samtidigt som den sociala strukturen har förbättrats. Uppsatsens frågeställningar är: *Vilka strategier i upprustningen av den fysiska miljön i Hovsjö har ökat den sociala integrationen och minskat utanförskapet i området?* och *Hur kan resultaten av satsningen i Hovsjö påverka de boendes KASAM?* Arbetet bygger på litteraturstudier inom social samhällsplanering och fallet Hovsjö. Uppsatsen innefattar även en djupintervju med Patrik Derk, VD för Telge Hovsjö. Utifrån konkreta exempel i intervjun kopplas Hovsjösatsningen till KASAM-begreppet. Den positiva utvecklingen i Hovsjö beror på beslutsamhet, långsiktighet, engagemang, samarbete och påtaglig närvaro i området av olika slags verksamheter, till glädje och stöd för de boende.

Innehåll

Introduktion.....	5
Syfte och frågeställningar	5
Begreppsprecisering	5
Metod	6
Litteraturstudier	6
Intervju	7
Analys	7
Avgränsning	7
Resultat	8
Det sociala perspektivet.....	8
KASAM – Känsla Av SAMmanhang	10
Platsbeskrivning.....	11
Strategier för det nya Hovsjö	12
Hovsjö Hub	13
Hovsjösommar	14
Hovsjöbyggarna	15
Intervju med Patrik Derk	16
Socioekonomi	16
Delar i ett sammanhang	17
Det går alltid att bli bättre	17
Ökade fastighetsvärden genom socialt hållbarhetsarbete.....	17
Social mobilisering innan fysisk renovering	17
I möte med ungdomar.....	18
Hovsjösommar skapar mervärden.....	18
Hovsjöbyggarna – socialt och fysiskt utvecklingsarbete.....	18
Den riktiga dialogen	19
Bilden av Hovsjö.....	20
Viljan att flytta till Hovsjö.....	20
Att lära sig av Hovsjö	20
Analys	21
Begrifflighet i Hovsjö.....	21
Hanterbarhet i Hovsjö	22
Meningsfullhet i Hovsjö	22
Stark KASAM i Hovsjö	22
Diskussion	23
Referenser.....	24

Introduktion

Dagens stadsplanering utgår från en målbild om en hållbar stad – ekologiskt, ekonomiskt och socialt (KTH 2014). I denna uppsats är social hållbarhet i fokus.

Vi står idag inför komplexa sociala problem som inte bara påverkas av rent sociala faktorer, utan även fysiska och ekonomiska (Nilsson & Lundmark 2013, s. 8-9). Komplexiteten gör att en lösning på social problematik inte ligger hos en ensam yrkeskår eller instans. Samarbete är det som krävs för att en social hållbarhet ska bli verklighet. I detta samarbete är det av stor vikt att få med medborgarna i processen (Nyström & Tonell 2012, s. 255-256, 320-324).

Många av områdena som byggdes inom miljonprogrammet 1965-1975 saknade en social grund i planeringsarbetet, vilket har fått sociala konsekvenser (Nyström & Tonell 2012, s.168). De sociala och fysiska problemen påverkar i många fall varandra och skapar en ond cirkel (Nilsson & Lundmark 2013, s.30-33).

För att öka effektiviteten i arbetet med upprustning av miljonprogramsområden krävs nytänkande. Det är nödvändigt att hitta metoder som kan lösa fler än ett problem i taget och att skapa en bra problemlösningskapacitet (Olsson 2012).

Uppsatsens utgångspunkt är att se möjligheter till positiv utveckling utifrån goda exempel, där de sociala faktorerna får samma utrymme som de fysiska och ekonomiska. I arbetet undersöks ett bostadsområde utifrån den medicinske sociologen Aaron Antonovskys teori KASAM (Känsla av SAMmanhang). KASAM bygger på att det finns ett värde i att utgå från goda sociala exempel (Antonovsky 2005).

Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att analysera strategier inom fysisk upprustning som ökar den sociala integrationen och minskar utanförskapet i socialt utsatta områden. Utifrån Aaron Antonovskys teori KASAM (Känsla Av SAMmanhang) studeras den satsning som drivs av det kommunala fastighetsbolaget Telge Hovsjö i miljonprogrammet Hovsjö i Södertälje. Valet av Hovsjö som studieobjekt är en följd av att Telge Hovsjö och de boende i området aktivt har arbetat för en positiv fysisk och social utveckling i området. Studiens frågeställningar lyder:

Vilka strategier i upprustningen av den fysiska miljön i Hovsjö har ökat den sociala integrationen och minskat utanförskapet i området?

Hur kan resultaten av satsningen i Hovsjö påverka de boendes KASAM?

Begreppsprecisering

Nedan förklaras hur centrala termer och begrepp används i studien.

Gentrifiering – en social förändringsprocess som består i att individer med hög socioekonomisk status flyttar till stadsdelar som traditionellt har dominerats av individer ur lägre sociala klasser eller från etniska minoriteter (Nationalencyklopedin 2014a).

Hållbar utveckling – en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov. Hållbar utveckling bygger på långsiktighet (Nationalencyklopedin 2014b).

Integration – en process inom samhällsvetenskapen som leder till att skilda enheter förenas. Det syftar också på resultatet av en sådan process (Nationalencyklopedin 2014c).

Social mobilisering – en social process där människors egna idéer tas till vara. Det är en process med fokus på individuella lösningar (Sveriges Kommuner och Landsting 2012).

Socialt utsatta områden – områden med svag social struktur och som har stora sociala problem så som hög arbetslöshet och låga skolresultat (Regeringen 2013).

Strategi – en handlingsplan utformad för att nå långsiktiga mål (Oxford Dictionaries 2014).

Utanförskap – en situation där en individ eller en grupp står utanför en viss gemenskap i hem, arbetsliv, kultur eller samhällsliv. Personer i ett utanförskap har ett litet socialt nätverk och dåliga resurser för att påverka sin egen livssituation (Nationalencyklopedin se Davidsson 2010).

Metod

Med utgångspunkt i mitt syfte och mina frågeställningar genomfördes litteraturstudier och en djupintervju.

Litteraturstudier

Litteraturstudien gjordes för att få grundläggande kunskap om social samhällsplanering och ökad kunskap om Hovsjö och den förändringsprocess som har ägt rum där. Följande texter på Telge Hovsjös hemsida användes: Om bolaget Telge Hovsjö, Hovsjö Hub, Checka in med Hovsjösommar, Bygger sig till ett yrke och Sommarskola på schemat (Telge Hovsjö 2014a, 2014b, 2014c, 2014d, 2014e). Genom Stefan Hollmark, VD för Telge AB, fick jag tillgång till utvecklingsprogrammet för Telge Hovsjö. Jag utgick även från rapporten *Det omöjliga tar bara något längre tid*, skriven av nationalekonomen Ingvar Nilsson och beteendevetaren Eva Lundmark (2013). Rapporten redovisar resultatet av den studie de gjort av förändringsprocessen i Hovsjö. Studien är gjord utifrån ett process- och socioekonomiskt perspektiv.

Arbetet bygger även på litteratur inom social stadsplanering och betydelsen av medborgarinflytande och medborgardeltagande. Från kapitlet *The Social Dimension* i *Public Places Urban Spaces* (Carmona, Tiesdell, Heath & Oc 2010) hämtades uppgifter om sociala aspekter av stadsplanering. Boken *Planeringens grunder* (Nyström & Tonell 2012) tar upp vikten av att arbeta utifrån ett vardagsperspektiv och att få med medborgarna i hela processen. Boken användes som en generell källa om social samhällsplanering och medborgarinflytande. I min analys av Telge Hovsjös satsning använde jag mig av Aaron Antonovskys teori KASAM (Känsla Av SAMmanhang) genom boken *Hälsans mysterium* (2005) där han redogör för dess betydelse. Teorin bygger på hur människor är beroende av sin omgivning utifrån de tre delarna *begriplighet, hanterbarhet* och

meningsfullhet. Teorin nämns även i Nilsson och Lundmarks ovan nämnda rapport, dock inte på djupare analytisk nivå.

Intervju

För att få kunskap om satsningen i Hovsjö genomfördes en djupintervju med Telge Hovsjös VD Patrik Derk, som varit drivande i arbetet i Hovsjö. Intervjun genomfördes 7 maj 2014 under cirka en timme.

Intervjumetoden valdes utifrån de möjligheter inom intervjumetodik som presenteras av Granvik (2014). För sammanhanget bedömdes en kombination av semistrukturerad och ostrukturerad intervju vara det lämpligaste. Med detta menas att intervjun inleddes med ett övergripande frågeområde där respondenten gavs möjlighet att visa sin bild av situationen i Hovsjö och samtidigt öppna upp för eventuella infallsvinklar som jag själv inte uppmärksammat. Under intervjun kontrollerades det som respondenten framförde gentemot en lista med mer specifika frågor.

Intervjun skedde på Telge Hovsjös kontor i Hovsjö. Intervjun spelades in och sedan gjordes en transkription från tal till skrift. Frågorna lydde:

Hur tycker du att Telge Hovsjö har bidragit till den sociala utveckling Hovsjö?

Hur tycker du att Telge Hovsjö har påverkat den fysiska miljön i Hovsjö?

Hur har Telge Hovsjö arbetat med den fysiska miljön?

Hur har Telge Hovsjö arbetat med den sociala utvecklingen i Hovsjö?

Har man i Telge Hovsjö använt sig av gemensamma metoder för att lösa fysisk och social problematik? Hur har dessa sett ut? Vilka resultat har man sett av dessa?

Berätta om Hovsjö Sommar.

Berätta om Hovsjöbyggarna.

Berätta om Hovsjö Hub.

Hur har man inom Telge Hovsjö samarbetat med medborgarna i området?

Hur har man inom Telge Hovsjö samarbetat med kommunen och andra intressenter inom Hovsjö?

Vad tycker du att Telge Hovsjö skulle kunna förbättra i sitt arbete i Hovsjö?

Analys

Analysen av fallet Hovsjö utgick från Aaron Antonovskys teori KASAM. De strategier Telge Hovsjö har använt sig av i Hovsjö studerades utifrån KASAM-teorins tre byggstenar *begränsning*, *hanterbarhet* och *meningsfullhet*.

Avgränsning

Arbetet är avgränsat till att analysera hur man i Hovsjö, genom det kommunala fastighetsbolaget Telge Hovsjö, har arbetat med fysisk upprustning på ett sätt som medför ökad integration och minskat utanförskap. Analysen utgår från teorin KASAM. Fokus ligger på att analysera strategier där medborgarna spelat en central roll. Endast en intervju genomfördes. För att få med flera perspektiv i stu-

dien hade det varit lämpligt att intervjua de boende i Hovsjö, personer som har haft en aktiv roll i satsningen samt representanter från Södertälje kommun.

Studien av den fysiska upprustningen är avgränsad till tre delar i Telge Hovsjös satsning. De tre delarna – Hovsjösommar, Hovsjöbyggarna och Hovsjö Hub – visar olika sätt att arbeta med fysisk upprustning kopplad till socialt arbete. Studien omfattar tiden från 2007, då Telge Hovsjö bildades, till 2014.

Resultat

I resultatet presenteras vikten av det sociala perspektivet inom samhällsplanering och hur Hovsjö har blivit ett positivt exempel inom social hållbarhet.

Det sociala perspektivet

De miljöer som skapas genom byggande och fysisk planering kan bidra till mänsklig utveckling och goda livsvillkor, men de kan också gå på tvärs mot det meningsfulla vardagsliv som människor själva söker skapa. (Lilja 1999, s. 9 se Nyström & Tonell 2012, s. 324)

Ovanstående rader av Elisabeth Lilja pekar på vikten av att involvera medborgarna i planeringsarbetet och låta dem bli en del av samhällsutvecklingen. Nyström och Tonell (2012, s. 324-328) menar att det, bland planerare, idag finns en bristande kunskap om den byggda miljös betydelse för människors vardagsliv. De framhåller även vikten av att planerare och andra som arbetar med den fysiska miljön bör veta vilken människosyn som ligger till grund för planeringen och hur den personliga identiteten formas i förhållande till omgivningen. De sociala aspekterna inom stadsplanering bör få större utrymme och inte tvingas ge vika för kvantitativa, huvudsakligen ekonomiska, värderingar menar de. Enligt Socialtjänstlagen (2001:453) ska socialtjänsten medverka i samhällsplaneringen, byggt på deras sociala erfarenhet.

Nyström och Tonell (2012, s. 324-328) påpekar vikten av att välfärd, trygghet och frihet ska ligga till grund för planeringsarbete. Bristen idag visas till stor del genom otillräckliga metoder inom området. Nyström och Tonell (2012, s. 320-328) lyfter därför fram att det finns ett stort behov av att utveckla kvalitativa metoder inom socialt hållbar stadsplanering.

Även i Plan- och bygglagen (PBL) kan man se att de sociala faktorerna ska vara en del av stadsplaneringen. I PBL:s portalparagraf stadgas:

I denna lag finns bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande. Bestämmelserna syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktig hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer. (SFS 2010:900 se Nyström & Tonell 2012, s. 324)

Trots att det i svensk lag poängteras att det är viktigt att arbeta aktivt med det sociala perspektivet inom stadsplanering och samhällsplanering så är det fortfarande dåligt representerat, menar Nyström och Tonell (2012, s. 320-328). De regler och riktlinjer som finns inom stadsplanering skapar en grund för arbetet men de hävdar att det krävs ytterligare insatser för att det ska ske en socialt håll-

bar utveckling. Genom att arbeta i nära samverkan med boende och lokalt verk-
samma aktörer skapas reella möjligheter till utveckling (Nyström & Tonell 2012,
s.328-333). Det sektorsindelade systemet som idag råder bildar en bromskloss i
arbetet. Varje sektor blir ett stuprör utan kontakt med övriga sektorer, anser både
Nyström och Tonell (2012, s. 255-256) och Nilsson och Lundmark (2013, s.17-
29). För att skapa ett integrerat arbete inom stadsplanering krävs ett sektorsöver-
gripande arbetssätt, menar Nyström och Tonell (2012, s. 255-256). Exempelvis är
utveckling och tillämpning av nya metoder för medborgardeltagande nödvändigt.

När arbete sker i redan bebyggd miljö krävs större handlingsutrymme och
påverkansmöjligheter för de boende. Detta bör ske under hela planeringsarbetet
såväl som efter genomförandet, anser Nyström och Tonell (2012, s. 255-256,
320-328). De resonerar vidare att områdesbaserad utvecklingsplanering kräver
medborgarinflytande och lokal förvaltning.

Genom ökad kunskap om människors vardag kan planeringsarbetet tillföras
nya dimensioner, poängterar Nyström och Tonell (2012, s. 324-328). Ett exempel
på ett sådant förfarande är att låta människor vara medskapare till sin omgivning,
vilket tydliggör den enskilde individens värderingar. Nyström och Tonell (2012,
s. 320-328) menar vidare att ett medborgardeltagande även kan öka förståelsen
för omgivningens betydelse för personers identitet och göra tillvaron mer me-
ningsfull. Det vardagliga perspektivet kan förändra arbetssättet inom fysik plane-
ring, gestaltning och förvaltning genom att man arbetar närmare individen i
dialog och deltagande, förklarar Nyström och Tonell (2012, s. 255-256, 320-
328).

Den moderna förorten har i mångt och mycket förlorat den sociala gemen-
skapen då det offentliga rummet inte längre är en självklar mötesplats. Detta
leder till ett ökat utanförskap både inom områdets gränser och i förhållande till
stadens andra delar hävdar Nyström och Tonell (2012, s. 320-328). De menar
vidare att den fysiska omgivningen har stor betydelse för människan. En persons
fysiska sammanhang ger honom eller henne förutsättningar att orientera sig i
världen och skaffa sig kunskaper om sig själv och sin situation. De framhåller att
miljön som människor lever i är både mediet och resultatet av sociala processer
och förändringar. Detta gör att den fysiska och den sociala planeringen påverkar
varandra oavsett om de är en följd av aktiva val eller inte. Författarna understry-
ker även att det mänskliga beteendet påverkas av fysiska faktorer såväl som soci-
ala, kulturella och perceptuella.

Nyström och Tonell (2012, s. 324-328) framhåller att människor har olika
behov som styr deras handlande och den fysiska miljön kan vara en del i vad som
möter dessa behov. Behoven kan vara kroppsliga, men de kan även handla om en
känsla av trygghet, känsla av sammanhang och grupptillhörighet, att känna sig
behövd av andra och känsla av meningsfullhet. Genom att uppmärksamma att
den fysiska miljön kan svara mot mänskliga behov visar man samtidigt att det
finns en direkt koppling mellan individen och den stad personen lever i (Nyström
& Tonell 2012, s. 320-328). Genom att studera Antonovskys teori KASAM går
det att se en tydlig koppling mellan Nyström och Tonells (2012) resonemang om
behov och det som KASAM-teorin bygger på.

För att skapa en socialt hållbar stad krävs en större lyhördhet vad gäller
mänskliga värden, lokala kvalitéer, flexibilitet och mångfald i planeringen (Car-
mona et al. 2010, s. 133-136). Det behövs en utveckling av städer både fysiskt
och socialt men det får inte ske på bekostnad av värdena i den befintliga miljön.

Utvecklingen måste samtidigt ske i samarbete med människorna som bor, arbetar eller vistas där och med respekt för olika traditioner och livsstilar (Carmona et al. 2010, s.133-136). Det bör inte glömmas bort att många områden som utåt uppfattas som socialt och fysiskt svaga kan ses med positiva ögon av de som bor där, framförallt barn och unga som med utvecklingen har fått en större frihet och som ofta spenderar en stor del av sin tid i sitt bostadsområde (Carmona et al. 2010, s. 141-143).

Storleken på ett område avgörs inte alltid av den geografiska storleken utan av hur området uppfattas. När en individ uppfattar ett område som sitt " eget " får det en större social betydelse menar Nyström och Tonell (2012, s. 143-144). Ur ett individperspektiv bör man enligt Carmona et al. (2010, s. 143-144) undvika att arbeta för övergripande och storskaligt inom social samhällsplanering.

Inom stadsplanering finns olika tankar om vad sociala och fysiska gränser gör för ett område. Det kan inom området finnas positiva sociala effekter av tydliga gränser, även barriärer. Tydliga gränser kan dock skapa en "vi och dem"-känsla vilket kan leda till ökad segregation och ökat utanförskap i förhållande till övriga samhället (Carmona et al. 2010, s. 145). Vilken betydelse grannskapet har för individer i dagens samhälle tål att diskuteras, påpekar Carmona et al. (2010, s. 145-147). De menar att personer idag är mobila och inte beroende av sina hem och sitt grannskap på samma sätt som förr. Dock går det inte att blunda för att människor påverkas av både den fysiska och den sociala strukturen där de bor (Carmona et al. 2010, s. 145-147).

KASAM – Känsla Av SAMmanhang

Människor har en stark koppling till sin omgivning, både den sociala och den fysiska. Sammanhanget i vilket en person lever, eller har levt, påverkar på så sätt hur den uppfattar världen. Aaron Antonovskys teori KASAM (Känsla Av SAMmanhang) bygger på detta sammanhang och i sin tur på hur detta påverkar människors psykiska och fysiska hälsa. Nedanstående text sammanfattar teorin utifrån boken *Hälsans mysterium* (2005, s. 9, 42-46, 168, 198) av Antonovsky.

Genom livet utsätts människor förr eller senare för påfrestningar. Dessa kan vara kroppsliga, psykiska och sociala. Antonovsky menar att hur en individ ser på dessa påfrestningar och hur den hanterar dem bygger på individens KASAM. De tre centrala komponenterna i KASAM är *begriplighet*, *hanterbarhet* och *meningsfullhet*. Utifrån dessa tre komponenter bygger en individ upp en känsla av sammanhang.

Begriplighet – bygger på i vilken utsträckning en person uppfattar inre och yttre påverkande faktorer som ordnade och gripbara istället för oordnade och oförklarliga. En människa med hög känsla av begriplighet lever med en förväntan att de påfrestningar som möter henne i framtiden kommer att vara förutsägbara eller att eventuella överraskningar kan ordnas och förklaras. När en person har en hög känsla av begriplighet är det ur ett kognitivt perspektiv. Personen har en stabil förmåga att bedöma verkligheten. En person som uppfattar sig själv som en "olycksfågel" är en person med låg känsla av begriplighet.

Hanterbarhet – bygger på om personer upplever att de har resurser till sitt förfogande för att hantera de krav som möter dem. Resurser syftar både på de resurser en person har utifrån sig själv och resurser som kontrolleras av andra

personer i dennes närhet. Resurser utifrån behöver inte vara kopplade till verkliga personer utan kan även vara det som för individen är verkligt, till exempel Gud för en troende. Personer med hög känsla av hanterbarhet känner sig inte som ett offer för omständigheterna utan upplever att de kan reda sig även om olyckliga händelser inträffar.

Meningsfullhet – bygger på i vilken utsträckning man känner att livet har en känslomässig innebörd. En person med en stark känsla av meningsfullhet upplever att de problem man ställs inför i livet är värda att investera energi i. Personen ser problem och motgångar som utmaningar snarare än bördor. När personen möter hemska eller sorgliga händelser har den inställningen att finna mening i dem och göra sitt bästa för att ta sig igenom dem. Här lyfts även vikten av att vara delaktig i processer som påverkar både ens öde och det dagliga livet fram. Meningsfullhet är KASAM-begreppets motivationskomponent.

Antonovsky framhåller att KASAM inte är ett statistiskt fenomen utan något som varje person utvecklar under sin livstid. Olika livssituationer kan antingen höja eller sänka en individs KASAM. Varaktiga resurser och påfrestningar som byggs in i individens livssituation är generaliserande och långvariga vilket gör att de har en avgörande roll i en persons KASAM. KASAM växer fram ur ett kulturellt och strukturellt betingat mönster av individens erfarenheter, påfrestningar och möjlighet att påverka sin livssituation.

Antonovsky menar att den största utvecklingen av KASAM sker under barndomsåren och ungdomsåren. När en person kommer in i vuxenlivet är det mindre troligt att KASAM-nivån förändras. Det krävs att personen utsätts för påtaglig förändring som pågår under en längre tid för att KASAM-nivån under livets senare del ska förändras. Ju högre KASAM en människa har ju troligare är det att personen klarar av de prövningar den utsätts för både från den yttre omgivningen och möjliga inre påfrestningar. Det är alltså styrkan i KASAM hos en individ som bestämmer om följderna av olika händelser kommer att vara skadliga, neutrala, eller till och med hälsobringande.

Antonovsky understryker att KASAM förändras hos en individ först då det sker betydande förändringar i de institutionella, sociala och kulturella miljöer som formar människors livserfarenheter. Då en person med hög KASAM möter krav som inte går att lösa kan de på ett bättre och mindre smärtsamt sätt fortsätta leva i jämförelse med personer med låg KASAM menar Antonovsky. KASAM byggs upp utifrån en individs livserfarenheter och avgör sen hur individen möter livets olika händelser. Detta gör att ju mer begripligt, hanterbart och meningsfullt en person upplever att livet har varit, ju troligare är det att personen kan göra även framtida livssituationer begripliga, hanterbara och meningsfulla.

Platsbeskrivning

Hovsjö ligger i sydvästra delen av Södertälje, cirka 3 km från centrum. Området är fysiskt avskärmat från övriga Södertälje av väg E 20. Det byggdes under åren 1973-1975 som en del av miljonprogrammet. I Hovsjö bor mellan 5000 och 6000 personer vilket resulterar i att det är ett av Sveriges folktätaste områden. Lägenheterna har en relativt hög omsättning; varje år får knappt var femte lägenhet ny hyresgäst (Telge Hovsjö 2008).

Hovsjö präglas av att cirka 80 procent av invånarna är första eller andra generationens invandrare. Befolkningen i Hovsjö är förhållandevis homogen vad gäl-

ler ursprung (Nilsson & Lundmark 2013, s. 4-7). Nilsson och Lundmark (2013, s. 4-7) betonar att Hovsjö under lång tid har haft påtagliga sociala svårigheter och integrationsproblem. De största problemen i området är oroväckande låga studie-resultat och mycket låg förvärvsfrekvens. Detta leder till ett stort utanförskap. Omkring hälften av de i arbetsför ålder i Hovsjö går utan arbete, vilket resulterar i låg medelinkomst och hög andel bidragstagare i området (Telge Hovsjö 2008). Patrik Derk, VD för Telge Hovsjö, berättar att det var utifrån denna bakgrund som det kommunala fastighetsbolaget Telge Hovsjö grundades.¹

Nilsson och Lundmark (2013, s. 4-29) presenterar det kommunala bostadsbolaget Telge Hovsjö i rapporten *Det omöjliga tar bara något längre tid*. Det bildades år 2007 som ett dotterbolag till bostadsbolaget Telge Bostäder, vilket är en del av Telge AB. Enligt Nilsson och Lundmark (2013, s. 5) äger och förvaltar Telge Hovsjö 1655 lägenheter i stadsdelen Hovsjö. I ägardirektiven framgår att arbetet inom bolaget ska ske i nära samarbete med boende, skola och andra intressenter. Nilsson och Lundmark (2013, s. 5) menar att det från början fanns en vilja att inte bara förvalta bostadsbeståndet utan även bidra till områdets sociala utveckling och de boendes integration med samhället i stort.

Enligt Nilsson och Lundmark (2013, s. 4-7) menar både koncernledningen och kommunens politiska ledning att Telge Hovsjö ska vara en start på processen som ska omvandla området socialt, ekonomiskt och fysiskt i en positiv riktning. Majoriteten i bolagets styrelse är boende i området vilket gör bolaget unikt, anser Nilsson och Lundmark (2013, s. 4-7). De menar att formen för bolagsstyrelsen har gjort att det finns en direktkontakt mellan de boende i Hovsjö och Telge Hovsjö.

Patrik Derk har genom sitt arbete inom skolan fått stor erfarenhet av utvecklingsarbete. Bland annat vände han den negativa trenden på Ronnaskolan till en positiv utveckling menar Nilsson och Lundmark (2013, s. 4-16). De lyfter fram Patrik Derk som en eldsjäl som haft en drivande roll i satsningen i Hovsjö.

Arbetet som drivs av Telge Hovsjö har nu pågått i ett antal år vilket gör det möjligt att studera vilka effekter det haft på området.

Strategier för det nya Hovsjö

I Telge Hovsjös vision för Hovsjö, *Hovsjö 2020* (2008, s. 17-21), som lades fram inför satsningen går det att se att det sociala perspektivet var med redan från början. De poängterar att för att nå visionen bör arbetet påbörjas inifrån. Det sociala arbetet bygger på ledorden stolthet, delaktighet och framtidstro. Arbetet utgår från dessa strategier:

Gräv där du står – syftar till att få med de boende i området i processen. Ett stort fokus har legat på ungdomar. Detta grundar sig i att skapa en positiv inställning till satsningen, skapa ett engagemang och stärka självkänslan hos de boende.

Samverkan – på alla nivåer. Kommunen och politikerna är positivt inställda till en satsning i Hovsjö. En satsning kan ge nya affärsmöjligheter. Föreningslivet kan växa. Telge Hovsjö kan förvalta ett område som mår bra och får ett ökat värde. Genom samarbete kan alla dessa krafter sträva mot ett gemensamt mål. Samarbete gör arbetet lättare och mer effektivt.

¹ Patrik Derk VD Telge Hovsjö, intervju den 7 maj 2014.

Korta snabba steg – även om satsningen i Hovsjö är långsiktig och omfattande krävs det att man snabbt går från ord till handling. Det är viktigt för motivationen att se resultat på vägen. Hellre många korta steg än få stora.

Skapa förebilder – för de unga i Hovsjö är det viktigt med positiva förebilder. När barn och unga växer upp i ett område med hög arbetslöshet, svag ekonomi och avsaknaden av förebilder finns det en stor risk att de dras med i destruktiva mönster som är svåra att bryta. I strategin vill de satsa på mentorskap där äldre unga blir förebilder för de yngre unga.

Upprustning och omplanering – det finns ett behov av både ombyggnation och nybyggnation i Hovsjö. Det nya Hovsjö ska vara levande och uppmuntra till möten. Det ska också vara en naturlig del av Södertälje.

Genomförande – Telge Hovsjö ska genom samarbete genomföra utvecklingen av Hovsjö. Samarbetet ska byggas upp med bygg- och exploateringsföretag. De befintliga samarbetena med KTH, kommunen, föreningar, företag, Komvux, arbetsförmedlingen, polisen, skolor, förskolor med flera ska förstärkas. Målet är att de etablerade företagen i området ska nyttja den arbetskraft och kompetens som finns i området.

Hovsjö Hub

I en artikel i *Dagens Nyheter* 2011 skriver Erik Hellqvist, VD för Svensk Byggtjänst, om framtidens idéer och hållbar samhällsutveckling i miljonprogramsområden. Han nämner Fisksätra i Nacka kommun och Hovsjö i Södertälje som goda exempel, där inte minst de yngre invånarnas medbestämmande och engagemang har gett positiva effekter. Från Hovsjö omnämns bland annat Hovsjö Hub som ett nytt företags- och verksamhetscentrum. Artikeln visar att Hovsjö Hub har fått nationell uppmärksamhet och att det kan vara en förebild för det framtida arbetet inom social samhällsplanering.

Telge Hovsjö definierar Hub som en knutpunkt eller ett nav (Telge Hovsjö 2014c). Platsen för Hovsjö Hub är gamla Hovsjöskolan som ligger i centrala Hovsjö. Renoveringar har genomförts i de gamla skollokalerna och flera verksamheter har hyrt in sig (Telge Hovsjö 2008).

Nilsson och Lundmark (2013, s.10-16) lyfter fram att Hovsjö Hub har en central roll i utvecklingen av Hovsjö. Målet med Hovsjö Hub är att skapa en central mötesplats i Hovsjö. Det ska bli en social mötesplats för invånarna i Hovsjö men också en plats där utbildning, kultur och affärliv kan mötas, menar Nilsson och Lundmark. Denna knutpunkt ska ge boende i Hovsjö ökade möjligheter till utbildning och jobb och bryta det utanförskap som under många år genomsyrat Hovsjö. Satsningen på Hovsjö Hub ska enligt Nilsson och Lundmark stärka framtiden på att förändring är möjlig både för individen och för Hovsjö.

Nilsson och Lundmark (2013, s. 10-16) berättar att Telge Hovsjö beviljades 32 miljoner kronor i bidrag från Tillväxtverket i september 2009. År 2010 påbörjas arbetet med Hovsjö Hub. Bidraget har enligt författarna varit en förutsättning för att Hovsjö Hub idag är en bra bit på väg mot verklighet. Att Tillväxtverket uppmärksammade satsningen på Hovsjö Hub har, utöver det ekonomiska bidraget, även haft ett starkt symboliskt värde, understryker Nilsson och Lundmark.

De övergripande målen som Telge Hovsjö satte upp för Hovsjö Hub var enligt Telge Hovsjö (2014b) att:

- » Hovsjöborna upplever att det är de som äger och utvecklar området.
- » Områdets gemensamma utrymmen och ytor utvecklas och används bättre.
- » Den sociala gemenskapen och kittet mellan individer stärks oavsett etnisk bakgrund eller familjetillhörighet.
- » Samhörigheten och integrationen med det omgivande svenska samhället förbättras.
- » Utbildningsnivån i Hovsjö höjs.
- » Arbetslösheten och utanförskapet bland invånarna i Hovsjö minskar.
- » De pengar och den tid som läggs på projektet är väl investerade.

Hovsjö Hub bygger på medborgardeltagande både under uppbyggnaden och i verksamheten (Telge Hovsjö 2011). Genom att driva fram denna mötesplats ger Telge Hovsjö de boende i Hovsjö en unik möjlighet att använda och påverka utformningen och verksamheten i det offentliga rummet. Även här grundar sig arbetet på delaktighet, framtidstro och stolthet (Telge Hovsjö 2008). För att skapa en Hub där invånarna har varit delaktiga i processen har det genomförts flera seminarier där projektet presenterats och de boende har fått komma med nya tankar och idéer (Telge Hovsjö 2011). Framgången med Hovsjö Hub har varit beroende av att strukturen gått att förstå och utvärdera. Inom ramarna har det också varit viktigt att kunna vara innovativ och tänka nytt (Telge Hovsjö 2011).

Målen med Hovsjö Hub har sedan starten varit stora och arbetet är inte slut, men verksamheter har tagit fart och samarbeten har utvecklats. För att öka kontakten med medborgarna och underlätta samarbeten har Telge Hovsjö sitt kontor i Hubben (Telge Hovsjö 2011).

Enligt Nilsson och Lundmark (2013, s.10-16) finns här också ett lokalt polis-kontor för att förbättra kontakten mellan polis och invånare. De menar att Hovsjö under många år har haft hög brottslighet och det lokala poliskontoret är en del i arbetet med att minska brottsligheten i området. Enligt Brås utvärdering av polis-kontoren i Stockholms län (Roos, Lundberg & Korsell 2012 se Nilsson & Lundmark 2013, s.12-13) är Hovsjö poliskontor ett av två lyckade exempel. De positiva effekterna av det lokala poliskontoret visas också genom de trygghetsmätningar som har gjorts bland de boende i Hovsjö, menar Nilsson och Lundmark (2013, s. 13).

Utöver detta finns det idag flera kulturverksamheter i Hubben. En av dem är El Sistema som både är en körskola och orkesterskola där musiken används som verktyg för social och mänsklig utveckling (Telge Hovsjö 2014f). Hovsjö Hub inhyser även utbildningsmöjligheter. Ett exempel på detta är K2 som är en arbetsmarknadssatsning och utbildningssatsning som drivs av Södertälje kommun. Utbildningen sker i nära samarbete med näringsliv och arbetsgivare (Telge Hovsjö 2014f). För barn och unga i skolålder finns Läxhjälpen som är en icke vinstdrivande stiftelse som med stöd från näringslivet bedriver gratis resultatfokuserad läxhjälp i socioekonomiskt utsatta områden (Telge Hovsjö 2014f). Nästa steg i utvecklingen av Hovsjö Hub är att en planerad basar ska förverkligas. Basaren ska vara en plats där lokala företagare kan etablera sig.²

² Patrik Derk VD Telge Hovsjö, intervju den 7 maj 2014.

Hovsjösommar

Hovsjösommar är en långsiktig satsning där ungdomarna i Hovsjö står i fokus. Syftet är att, genom att ge ungdomar sommarjobb i deras eget område, öka delaktigheten och stoltheten (Telge Hovsjö 2008).

Satsningen startade utifrån två problemområden i Hovsjö. Det ena var att grönyrtorna i området var i stort behov av upprustning. Samtidigt var det en hög arbetslöshet hos ungdomar i området (Nilsson & Lundmark 2013, s. 12). Sysslösa ungdomar skapade följdproblem, så som vandalisering och uppslutning i kriminella gäng. Hovsjösommar blev resultatet som skulle lösa problemen (Nilsson & Lundmark 2013, s. 12). Nilsson och Lundmark (2013, s. 10-16) berättar hur man har arbetat inom Hovsjösommar. Följande beskrivning av Hovsjösommar är en sammanfattning av deras redogörelse.

Unga i Hovsjö har under somrarna fått arbeta med att rusta upp den offentliga miljön i området. Hovsjösommar leder till att ungdomar i Hovsjö får sommarjobb med avtalsenlig lön. Detta blir för många ett första steg in på arbetsmarknaden Nilsson och Lundmark.

Arbetet leds av äldre ungdomar som även de är från Hovsjö. När satsningen började fanns det arbetsledare från Telge Hovsjö, men idag drivs Hovsjösommar helt av ungdomar från Hovsjö. Genom att låta ungdomarna få ta ett större ansvar för att planera och leda arbetet ökar deras insyn och inflytande över förändringarna i Hovsjö. Med det ökade ansvaret visas också ett förtroende för ungdomarnas kapacitet, betonar författarna. Långvarigheten och den lokala förankringen är avgörande faktorer för ett lyckat socialt mobiliseringsarbete.

Hovsjösommar visar en bild av hur det går att använda pengar för fysisk upprustning samtidigt som det skapar social mobilisering. Nilsson och Lundmark framhåller att detta leder till att resultaten blir större än insatserna eftersom det arbetas med gemensamma metoder.

Arbetet i Hovsjösommar innehåller även en sommarskola för elever som inte har fått godkänt i kärnämnen.

Nilsson och Lundmark beskriver att parken i området förnyades i Hovsjösommars regi och en ny konstgräsplan anlades. Även innergårdarna fick ett stort lyft genom Hovsjösommar. Under hösten fortsätter konceptet Hovsjösommar som Hovsjöhöst, där ungdomar som har gått ut skolan får rusta upp området genom snickeri och måleri i den offentliga miljön.

Nilsson och Lundmark förklarar att resultaten av Hovsjösommar har blivit påtagliga både i social och fysisk bemärkelse. Utemiljön har fått ett ordentligt lyft och de unga känner en stolthet över det de själva har varit med och skapat. Äldre ungdomar blir positiva förebilder för de yngre som är en del av Hovsjösommar. Som en följd av satsningen kan man också se en påtaglig minskning av klotter och förstörelse i området, och därmed minskade kostnader för detta.

Hovsjöbyggarna

Hovsjöbyggarna är en del av en mycket långsiktig satsning, där de boende i området har fått ansvar för utvecklingen. Genom Hovsjöbyggarna kombinerar vi behovet av att renovera miljonprogramsområden och att skapa flera arbetstillfällen, där ungdomarna i dessa bostadsområden prioriteras och sätts i fokus. Vi skapar framtidstro hos ungdomar som annars riskerar att hamna i ett permanent utanförskap. (Lago, Bermudez-Svankvist & Paulsson 2011)

Ovanstående citat är taget ur artikeln Så ska vi ge de unga jobb i *Svenska Dagbladet* (SvD Opinion 6/2 2011). Genom artikeln uppmärksammas Hovsjöbyggarna på nationell nivå och visar att det finns nytänkande sätt att arbeta vid upprustning av miljonprogramsområden.

Hovsjöbyggarna växte fram ur ett samarbete mellan Telge Hovsjö, Arbetsförmedlingen och arbetskooperativet Basta. I det första skedet handlade det om att ge ungdomar utbildning och arbete. Resultatet kan man se i form av banker som finns runt om i Hovsjö (Nilsson & Lundmark 2013, s.15-16). Samarbetet utvecklades ytterligare då renoveringsbehovet i Hovsjö blev påtagligt. Arbetslösa Hovsjöbor skulle genom denna satsning få utbildning och praktik och samtidigt vara en del av upprustningsarbetet i Hovsjö. Hovsjöbyggarna har rönt stort intresse, även utanför Hovsjö (Nilsson & Lundmark 2013, s.15-16).

Hovsjöbyggarna har varit en avgörande del i det sociala arbetet som är kopplat till renoveringen av Hovsjö (Nilsson & Lundmark 2013, s. 10-16). Renoveringen av lägenheterna i området startade med en totalrenovering av en visningslägenhet enligt ett helt nytt koncept som hyresgästerna har varit med och tagit fram. Tvättstugorna fick också en upprustning med nya tvättmaskiner, torktumlare och torkskåp (Nilsson & Lundmark 2013, s. 13). Satsningen på renovering lyfter fram vikten av att de boende har en bra, fungerande vardag där köket har modern standard och tvätten blir ren (Nilsson & Lundmark 2013, s. 13).

Intervju med Patrik Derk

Intervjun med Telge Hovsjös VD Patrik Derk genomfördes för att få information om hans syn på Telge Hovsjös arbete och för att identifiera de effekter satsningen har fått.

Patrik Derk har arbetat både som lärare och rektor på grundskolan i många år. Bland annat arbetade han som rektor på Ronnaskolan i Södertälje, där han var en del av ett stort utvecklingsarbete. Hans bakgrund inom skolan gör att han har en annorlunda infallsvinkel i arbetet inom ett allmännyttigt fastighetsbolag. Han har varit med från starten av Telge Hovsjö och den satsning de driver i området.

Intervjun presenteras utifrån Derks perspektiv och hur han berättade om den omvandling som Hovsjö har genomgått. Nedanstående redogörelse sammanfattar intervjusvaren, samlade under de huvudsakliga teman som intervjun berör. Endast sådan information som är relevant för uppsatsens frågeställningar har tagits med. All information i avsnittet härrör från intervjun, om inte annan referens ges.

Socioekonomi

Satsningen i Hovsjö har fått stor uppmärksamhet genom rapporten *Det omöjliga tar bara något längre tid*, skriven av Ingvar Nilsson och Eva Lundmark (2013). Nilsson och Lundmark har tidigare studerat sju miljonprogramsområden i Sverige och sammanfattar satsningen i Hovsjö som unik, lyckad och framgångsrik (Nilsson & Lundmark 2013, s. 66). Derk menar dock att risken finns att man bara ser siffrorna i dessa rapporter, så även den om Hovsjö. Rapporten sätter dock fingret på de ekonomiska storheterna, menar Derk. Nilsson och Lundmarks rapporter lyfter fram att samhället inte har råd med att så många människor lever i utanförskap. Det växer till enormt stora summor pengar och det är lätt att man inte ser de verkliga effekterna av dessa summor, förklarar han.

Delar i ett sammanhang

Hovsjöbyggarna har varit en viktig del i både den fysiska och sociala utvecklingen i Hovsjö. Hovsjöbyggarna är dock inte något nytt under solen, menar Derk. Det finns egentligen ingen enskild del av arbetet i Hovsjö som är unikt. Tyvärr är det många som har tittat på arbetet vi har gjort och vill plocka ut en enskild del, berättar Derk. Han menar att det är sammanhanget som avgör lyckan i de enskilda delarna. Det är i ett sammanhang som det börjar hända saker. Det är i ett samhälle man kan se krafter och motkrafter som skapar en utveckling. Man måste se på sammanhanget för att få det att fungera, betonar Derk.

Det går alltid att bli bättre

I diskussionen kring utvecklingen i Hovsjö lyfter Derk fram Brås rapport (Roos, Lundberg & Korsell 2012) där Hovsjö sticker ut kraftigt i fråga om positiv förändring. Rapporten handlar om de lokala poliskontoren i Stockholms län och vilken effekt de har. När vi mäter vårt NKI (Nöjd Kund Index) så har vi gått från sämst i landet mot normal, berättar Derk. Han menar dock att bara för att man går åt rätt håll så får man inte glömma bort att det alltid går att bli bättre. Även brottsstatistiken för Hovsjö visar en positiv utveckling med en påtagligt minskad brottslighet, poängterar han.

Ökade fastighetsvärden genom socialt hållbarhetsarbete

Telge Hovsjö är ett allmännyttigt fastighetsbolag. Derk tycker att man i branschen bör diskutera allmännyttans roll. Vi ska som fastighetsbolag vara affärsmässiga, men det behöver inte stå i motsats till den sociala satsningen som vi driver, menar han. I Hovsjö är det cirka 7000 invånare. Vid en översättning till fastighetsvärdet så blir det stora ekonomiska värden poängterar Derk. De ekonomiska värdena har förändrats i takt med att den sociala strukturen har förbättrats i området. Derk lyfter fram situationen som rådde för 7-8 år sedan då det var ett så kritiskt läge i Hovsjö att Arbetsmiljöverket sa åt socialtjänsten att de inte fick jobba i Hovsjö. Detta var något som Södertälje kommun överklagade och fick rätt om, men det säger ändå mycket om vilken situation Hovsjö var i, menar han. Med det sociala arbetet skapar man en fastighetsekonomisk uppsida vilket är viktigt att uppmärksamma när man ska vara affärsmässig anser Derk. När man zoomar ut och ser långsiktigt så är det relativt små ekonomiska insatser som behövs för att få det sociala att fungera.

Social mobilisering innan fysisk renovering

Gentrifiering är ett fenomen som ofta kommer upp i diskussioner kring upprustning av miljonprogramsområden. Derk berättar att i omställningen av Hovsjö har de involverat de boende i processen. Genom att satsa på de sociala bitarna först skapar man vägar för både sociala och fysiska utvecklingsmöjligheter, förklarar han. Innan satsningen i Hovsjö tog fart var det många som flyttade från området så fort de hade möjlighet. Derk berättar vidare att utvecklingen i Hovsjö går mot ett område där människor vill bo kvar. Detta leder dock till att de boende börjar ställa högre krav. Han förklarar att det är ganska enkelt att vara fastighetsägare till ett hus där människor inte har tänkt bo kvar. När området förändras till en plats där människor vill stanna ökar deras förväntningar. Kraven från de boende rörande en högre standard ökar. Men då vi renoverar vill de boende av naturliga skäl inte att vi ska höja hyrorna, konstaterar han.

Derk anser att de fysiska faktorerna i ett område som Hovsjö är viktiga, men misstaget som ofta görs i uppbyggnad av miljöprogramsområden är att man tar den fysiska renowingen först. Han menar att genom att ta det sociala arbetet först skapas en mycket bättre chans till en hållbar utveckling både socialt och fysiskt. För att arbetet ska bli lyckat krävs kompetens inom både det sociala och det tekniska, understryker Derk. Han påpekar att det sociala arbetet har varit otroligt viktigt i Hovsjö. Vidare menar han dock att det nu efter ett antal års arbete är viktigt att få ordning på det fysiska. Här har Derk medarbetare som har den rätta kunskapen vilket är av stor vikt i detta skede.

I möte med ungdomar

I mötet med människorna i området är det viktigt att nå de som förstör mest, anser Derk. Men samtidigt säger han att det inte kommer leda någonstans att sätta hårt mot hårt. Det blir ett arbete som ingen orkar med i längden. Många av de ungdomar som förstörde mycket i Hovsjö blev så småningom kända och en dialog påbörjades. Arbetet resulterade även i att man nådde fram till ledarna för de grupper som skapade problem i området. En av de första sakerna som gjordes var att bygga upp ett gym, vilket var något som dessa ungdomar saknade. Det handlade om att möta ungdomarna och leda in dem på en mer positiv bana, menar Derk. Gymmet finns inte kvar idag men det var en viktig start för det fortsatta arbetet, förklarar han. Han lyfter även fram att några ungdomar från den tiden fortfarande arbetar i Hovsjö. Derk konstaterar att det händer något när det har gått ett antal år och ungdomar fortfarande är kvar i verksamheten.

Hovsjösommar skapar mervärden

Genom att låta ungdomar vara med och rusta upp parkområdet i Hovsjö skapar man mer än bara en finare park, anser Derk. Föräldrar möts av ungdomar som är stolta över att tjäna sina egna pengar och som lär sig att ta ansvar både för sig själv och sitt område. Derks uppfattning är att när man dessutom gör detta under flera år och successivt låter ungdomarna ta ett större ansvar når man en helt annan dimension inom samhällsplanering. Även många föräldrar i ett område som Hovsjö är arbetslösa vilket gör att detta skapar en framtidstro inom många familjer. Patrik Derk uttrycker sig på detta sätt:

De får ett lyckligt trött barn hem som äter massa och går och lägger sig, för det orkar inte mer då det byggt i parken hela dagen. Föräldrarna kan gå ner och se vad som händer. Och ungdomarna blir så stolta att de håller på att spricka över den här parken.

Parken blir inte Telge Hovsjös, inte kommunens, utan det blir hovsjöbornas park, konstaterar Derk. Arbetet måste bygga på en social grund och låta parken vara en del av det sociala mobiliseringsarbetet. Det byggs upp ett socialt kapital utifrån en park menar Derk. I arbetet med parken involverades en landskapsarkitekt som med sin kunskap ritade upp ett förslag. Även denna kunskap är en viktig del i arbetet. Han understryker dock att det sen är viktigt att de boende får en deltagande roll, så att de känner att de är med i den förändring som sker i området.

Hovsjöbyggarna – socialt och fysiskt utvecklingsarbete

Derk poängterar att det i grunden handlar om människor när man förändrar ett område – både byggnader och den yttre miljön. Hovsjöbyggarna är en del av detta arbete som bygger på en social grund. Derk berättar vidare att många här i

Hovsjö, genom Hovsjöbyggarna, har fått en utbildning och lärlingstid och kommer ut som kompetenta byggnadsarbetare. Detta har resulterat i nyrenoverade lägenheter i området. Genom att ha utbildningen här och låta Hovsjöbyggarna vara en del av renoveringen av området skapar man flera värden i en och samma satsning, framhåller Derk.

Människor som har bott här länge har sett projekt på projekt, berättar Derk. När allt man lovar inte ger några resultat skapas en misstro till att det någonsin kommer göra det, anser han. Derk utvecklar resonemanget och exemplifierar med skolan: det var först när denna stod färdig som människorna i Hovsjö började tro på en förändring.

Det är inte lätt att renovera billigt, men samtidigt finns det många fall där man renoverar sådant som inte behöver renoveras. Vid för storskalig renovering är risken hög att hyrorna skjuter i höjden, poängterar Derk. Det som Telge Hovsjö försöker göra i Hovsjö är att se på vad som verkligen behöver renoveras och därefter renovera det utan att totalrenovera hela husen på en gång. Derk lyfter fram att det är viktigt att utveckla Hovsjö med de människor som bor här och inte tvinga någon härifrån på grund av höga hyror. Vid nybyggnation kan det vara bra med andra upplåtelseformer och att det blir ett ökat socialt liv, anser Derk, som är av den uppfattningen att det inte heller behöver vara Telge Hovsjö som bygger nytt. Han anser att de ska arbeta för att en nybyggnation sker, men det behöver inte vara Telge Hovsjö som äger det nybyggda. Enligt Derks uppskattning skulle Hovsjö tåla ungefär dubbelt så många bostäder. Detta skulle även kunna medföra ökad centrumhandel, framhåller han.

Den riktiga dialogen

I arbetet i Hovsjö har Telge Hovsjö försökt med dialogmöten, så som man ofta gör, berättar Derk. Men han menar att de sällan leder någonstans även om mötet i sig kan kännas givande. Den hållbara och mest givande typen av dialog är att Telge Hovsjö finns i Hovsjö och kan bygga relationer. Genom att finnas på plats öppnar man upp för de mer spontana mötena. Hovsjösommar är troligtvis vårt mest lyckade exempel på dialog som leder till relationer, menar Derk. Hovsjösommar har 100-150 ungdomar per år och genom dem når man deras föräldrar. Derk beskriver alltså en satsning med stor räckvidd som skapar delaktighet. Det finns även krav på föräldrarna att komma på möte för att deras barn ska få vara med i Hovsjösommar.

Hovsjö Hub har varit en viktig del i arbetet med en bättre dialog med de boende, anser Derk. Vidare har Hovsjö Hub blivit en mötesplats och ett sätt för Telge Hovsjö att vara en naturlig del av Hovsjö. Alla Hovsjöbor som vill ha en praktikplats får det hos oss, berättar Derk. Praktikplatser ger människor ett första steg in i arbetslivet och det skapar ett socialt liv som leder till dialog på riktigt. Det skapar möjligheter för människor att mötas och en verklig diskussion, poängterar Derk.

Utvecklingen av Hovsjö Hub är en process som är i full gång. Den största delen är uthyrd, vilket krävs för att det ska gå runt rent ekonomiskt. Derk berättar att det senaste är att basaren håller på att byggas. Svårigheten där är att det krävs en viss kritisk massa för att det ska bli hållbart. Hubben ska vara en plats där man kan mötas. Derk berättar att det i Hubben finns utbildningsmöjligheter, arbetsmarknadsprojekt, orkester- och körskola med mera. Både människor och verksamheter kan mötas här. Vuxna och barn möts i huset. Hit kommer även barn och

föräldrar från andra delar av Södertälje, vilket är starten på en ökad integration. Den största integrationen har kanske skett mellan olika grupper i Hovsjö, men nu börjar man se att kopplingarna till övriga Södertälje stärks. Derk understryker dock att det är långt kvar i processen.

Bilden av Hovsjö

Kanske är det först nu som det går att titta på om bilden av området har förändrats, menar Derk. Det är viktigt att när man väl går ut med att man har gjort något bra så ska det tåla en granskning. Man ska inte försöka förändra bilden för tidigt, resonerar Derk. Positiv media är viktigt för självbilden. Nu kan man se att boende i Hovsjö vill förmedla en positiv bild av Hovsjö genom filmen *Förändringen i Hovsjö*³, som de haft möjlighet att göra via föreningen Ordfront. När de boende säger att det är bra och vill förmedla det budskapet, då har man kommit en bra bit på vägen, konstaterar Derk.

Derk berättar vidare att de nationellt sett har fått en hel del positiv kritik, men att det har varit svårare att nå ut i den egna kommunen Södertälje. Telge Hovsjö har varit ute och föreläst och filmen *Hus och människor*⁴, där Derk medverkar, har fått en hel del uppmärksamhet utanför den egna kommunen.

Derk slår fast att det är viktigare att förändra det som är, än att försöka förändra bilden, som så ofta är värre än verkligheten.

Viljan att flytta till Hovsjö

Det huvudsakliga målet med satsningen i Hovsjö är ett skapa en bra plats att bo på. När man väl får området att fungera så kommer flera människor att söka sig hit, och effekten blir en ökad integration, resonerar Derk. De flesta kan tänka sig att bo i ett väl fungerande område, oavsett om det domineras av människor med invandrabakgrund eller av etniskt svenska, konstaterar han. Nu är Hovsjö ett fungerande bostadsområde, men för att bli ett attraktivt område kanske det krävs tio år till menar Derk, som framhåller att målet självklart är att bli ett attraktivt område och att det inte är en omöjlighet att nå dit.

Att lära sig av Hovsjö

Derk tror på att man kan arbeta utifrån deras tankar på flera platser. Han tror även att det med ett bra samarbete går att arbeta i ett område med flera hyresvärdar. Någon måste bara våga ta stafettpinnen, betonar han. Han menar också att kommunen skulle kunna ta ett starkare grepp i det här arbetet. Det viktiga är bara att man anpassar processen efter det område som arbetet sker i. Derk framhåller att de som arbetar med den här typen av processer också måste vara bra på att utvärdera och göra förändringar i arbetet, om det behövs.

Derk tycker att de har en bra kontakt med Södertälje kommun. Genom sitt långa arbete inom skolan har han en hel del kontakter inom utbildningssektorn. Yrkeslivet har också gett honom kontakter inom samhällsbyggnad, kultur och fritid. Derk vill också lyfta fram att de har en bra kontakt med polisen, där det lokala poliskontoret har gjort kontakten ännu starkare.

Derk menar dock att samarbete inte alltid måste komma först. Många av de samarbeten som finns i Hovsjö idag har successivt växt fram. Det gäller ibland

³ Filmen gjordes 2011 av Eugenia Raducu, Natalie Gergi och Sandra Hebou.

⁴ Filmen gjordes 2013 av Sophie Vukovic Story AB på initiativ av stiftelsen Arkus.

att slita sig loss så att saker blir gjorda, anser han. Annars är det så lätt att fastna i en ständig diskussion. Han exemplifierar: ”Vill du ha en grop så får du gräva den själv”, det går inte att tro att någon annan ska göra det. Vidare lyfter han fram att han blev anställd för att utveckla Hovsjö i en positiv riktning, vilket gör att det lika mycket är hans ansvar att ta tag i problematiken som det är polisens eller socialtjänstens. Detta uttrycker Derk så här: ”Det gäller att springa fort och göra bra”. Frågar man för mycket är det så lätt att det tar stopp då man vill göra något annorlunda, förklarar han.

Gymmet som byggdes upp tidigt i satsningen var en stor chansning, där Derk satt löst. Många såg det som att kriminella ungdomar fick beröm för att de var kriminella, berättar han. Det lyckade resultatet gav ett ökat förtroende, men han menar att hade det misslyckats hade han troligtvis inte suttit kvar som VD idag. Han är helt övertygad om att gymmet var en avgörande faktor som har gjort hela satsningen möjlig. Även om gymmet inte drivs idag anser Derk att det var otroligt viktigt då.

I ett område med en fungerande skola, väl fungerande fritidsgård och Hovsjösommar skapas en grund som inte föder så många kriminella. Genom att prata med de som var i en ledande position i gången skapades förutsättningarna för det övriga, konstaterar Derk.

Analys

Nyström och Tonell (2012, s. 320-328) anser att samhällsplaneringen bör komma närmare individen. Detta är något som även Carmona et al. (2010, s. 133-167) poängterar. När Patrik Derk talar om satsningen i Hovsjö så lyfter även han fram att deras arbete handlar om människor. Trots att Aaron Antonovsky inte arbetar med samhällsplanering så har han som medicinsk sociolog en kunskap om hur samhället och den fysiska miljön påverkar individer. Vad alla dessa har gemensamt är att de tror att den fysiska verkligheten både påverkar och påverkas av individen. Den 21 augusti läste jag i *Corren* (Norlén & Bengtsson 2014) om att man i Linköping börjar titta mot Södertälje för att hitta lösningar på gängkriminaliteten i miljonprogramsområdet Skäggetorp i Linköping. Detta tyder på att arbetet i Södertälje, där Telge Hovsjö är en del, når ut till övriga Sverige och att man ser på dem som förebilder i det sociala arbetet.

En grundläggande del i KASAM-teorin är att en individ till största delen bygger upp sitt KASAM (Känsla Av SAMmanhang) under barn- och ungdomsåren. Det man kan se i satsningen i Hovsjö är att det ligger stort fokus på barn och ungdomar. Följden av detta är att arbetet i Hovsjö har stora möjligheter att påverka KASAM-nivån hos dessa ungdomar. Denna påverkan kan både höja och sänka KASAM-nivån hos olika individer. Inom samhällsplanering har man stora möjligheter att påverka människors vardag och vilka livserfarenheter de får som bygger upp deras KASAM. KASAM-teorin bygger på de tre olika delarna *begriplighet*, *hanterbarhet* och *meningsfullhet*, och det finns flera kopplingar mellan dessa och satsningen i Hovsjö.

Begriplighet i Hovsjö

När man tittar på KASAM-teorins första byggsten *begriplighet*, så kan man på flera sätt koppla den till satsningen i Hovsjö. Genom att arbeta med ett övergripande medborgardeltagande ökar insynen för de individer som är med och ut-

vecklar Hovsjö. De får även vara med under hela processen och utvecklas med den. Detta gör det enklare för individer att förstå hur och varför förändringar sker i området. Den nära kontakten med Telge Hovsjö som har sitt kontor i Hovsjö Hub skapar förutsättningar för att ta reda på saker då man inte begriper varför något sker. Med ett ökat samarbete och utveckling av skolan i Hovsjö och andra utbildningsmöjligheter ges de boende i Hovsjö en bra kunskapsbas för att förstå sin verklighet. Hovsjösommar och Hovsjöbyggarna ger en ökad förståelse för vilket arbete som ligger bakom förändringen och man lär sig att uppskatta resultaten och förstå hur mycket vandalisering kan sänka både individer och området.

Hanterbarhet i Hovsjö

I Hovsjö har fokus legat på arbete för ungdomar och utbildningsmöjligheter. Genom att skapa arbete och praktik åt ungdomarna i området ger man dem ett ökat ansvar och ökar deras självständighet. Ungdomarna ges verktyg för att klara av sin vardag och sitt fortsatta liv genom utbildning, praktik och arbete. Inte minst är Hovsjösommar och Hovsjöbyggarna satsningar som ökar individers förmåga att hantera sin livssituation. Dessa satsningar har hjälpt flera ungdomar som tidigare var i kriminella gäng. Även i kriminalitet kan det finnas en viss struktur och ett skyddsnet men det står utanför samhället i stort och är därför en osäker miljö att leva i. Genom att skapa nya vägar för dessa ungdomar ger man bättre förutsättningar för att de kan hantera sin livssituation nu och i framtiden. Genom att arbeta med ungdomar når man även föräldrarna, och familjen i sin helhet får en mer hanterbar vardag när barnen lär sig ta ansvar.

Meningsfullhet i Hovsjö

Genom att ha ett stort medborgardeltagande i utvecklingsarbetet av Hovsjö skapar man meningsfullhet på individnivå. Dels blir det meningsfullt för de ungdomar som får arbete och en egen inkomst. Men det finns också en meningsfullhet då man känner att man förändrar sitt eget område till det bättre. Det blir värt att investera tid i ett arbete då man som individ får ta del av resultaten. I Hovsjö har man också satsat mycket på att man som individ ska ha möjlighet att utvecklas och ges mer ansvar vilket gör arbetet mer meningsfullt i längden. När man ser området genomgå en positiv utveckling ser man människor i sin omgivning få ett bättre liv. Positiva förebilder visar att det är värt att arbeta för en bättre livssituation.

Stark KASAM i Hovsjö

I analysen av Hovsjö genom KASAM-teorin är min uppfattning att den positiva utvecklingen som Hovsjö har genomgått skapar goda förutsättningar för att individer ska bygga upp ett starkt KASAM. Arbetet i Hovsjö har förstärkt känslan av sammanhang. Det skapas en begriplig verklighet som individer kan hantera. De tydliga resultaten som gynnar området och individen skapar meningsfullhet. Människorna i Hovsjö har genom denna satsning fått bättre förutsättningar att klara motgångar.

Diskussion

Det sociala arbetet inom samhällsplanering har under lång tid fått för lite utrymme, samtidigt som många inom branschen lyfter fram behovet. Det finns flera litterära källor där det påpekas att den sociala hållbarheten måste stärkas i dagens städer. Däremot finns det få satsningar i realiteten, och ännu färre som dessutom fått lyckade resultat. Hovsjö är ett unikt fall där man har ansträngt sig för att ta tag i problematiken och genom det nått anmärkningsvärda och positiva resultat.

Det finns mycket att lära av Telge Hovsjös arbete i Hovsjö. Den kanske största lärdomen är att man måste våga. Ansvar ligger på alla men någon måste ta första steget. När jag påbörjade det här arbetet sökte jag efter en tydlig metod där man gör medborgarna delaktiga i utvecklingsarbetet. Men det som har kommit fram genom arbetets gång är att det är de små enkla metoderna som gör den största reella skillnaden. Medborgardialog behöver inte handla om de stora dialogmötena. Patrik Derk lyfter fram att det är de små mötena som leder till relationer som får den sociala mobiliseringen att ta fart. Det är av stor vikt att finnas på plats och öppna dörrarna för de spontana mötena. Genom att skapa relationer med medborgarna ökar man integrationen och minskat utanförskapet. I intervjun framhåller Derk att den största integrationen kanske har skett mellan olika grupper i Hovsjö, men att man nu börjar se att kopplingarna till övriga Södertälje stärks. Han understryker dock att det är långt kvar i processen.

Telge Hovsjös sociala arbete har resulterat i en bättre fysisk miljö, minskad arbetslöshet, ökad social integration och minskat utanförskap för de boende i området. I längden resulterar arbetet även i individer med en högre KASAM. Satsningen förstärker begripligheten, hanterbarheten och meningsfullheten för de individer som är med i utvecklingen av Hovsjö. Teorin användes i analysen av ett fall inom samhällsplanering och lyfte på så sätt fram den i ett nytt sammanhang.

De metoder jag har använt mig av har fungerat väl. Att göra en djupintervju med Patrik Derk var ett bra sätt att få reda på hur de har arbetat i relation med de boende. Genom att göra intervjuer med till exempel Södertälje kommun och boende i Hovsjö hade jag dock kunnat få både djupare och bredare kunskaper i ämnet. Det hade också varit möjligt att fördjupa analysen grundad i KASAM-teorin. Även där skulle intervjuer kunna vara en metod att använda sig av. Inom KASAM-teorin finns material för utformning av intervjuer som kan användas för att studera KASAM och dess utveckling på individnivå. I ett fortsatt arbete vore det intressant att studera möjligheterna att applicera strategierna från Hovsjö på en annan stadsdel. Patrik Derk menar att det inte går att ta en av deras arbetsmetoder rakt av, utan de måste anpassas till den nya platsen.

Det finns flera möjliga fördjupningar inom ämnet både i studier av Hovsjö och inom social samhällsplanering. Ämnet är också högst aktuellt både inom media samt i och med det faktum att många miljonprogramsområden har nått den ålder då upprustning planeras.

Referenser

- Antonovsky, A. (2005). *Hälsans Mysterium*, Stockholm: Natur och kultur.
- Carmona, M., Tiesdell, S., Heath, T. & Oc, T. (2010). *Public Places Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*. Oxford och Burlington MA: Architectural Press.
- Davidsson, T. (2010). Utanförskapelsen. En diskursanalys av hur begreppet utanförskap artikulerades i den svenska riksdebatten 2003-2006. *Socialt vetenskaplig tidsskrift*. (2), s. 150.
<http://svt.forsa.nu/Pages/search.aspx?search=Tobias%20Davidsson> [2014-12-08]
- Förändringen i Hovsjö* (2011) [video]. Stockholm: Föreningen Ordfront.
<https://www.youtube.com/watch?v=xK83FDCCaLs> [2014-12-08]
- Granvik, M. (2014). *Intervju som metod* [PowerPoint-presentation]. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Hellqvist, E. (2011). Framtidens idéer tar form bland unga i miljonprogram. *Dagens Nyheter*. 22 november.
<http://www.dn.se/debatt/stockholmsdebatt/framtidens-ideer-tar-form-bland-unga-i-miljonprogram/>
- Hus och människor* (2013) [video]. Stockholm: Story AB.
https://www.youtube.com/watch?v=OD_wU8EUIwg [2014-12-08]
- Jörnamark, J., (2014). Miljonprogrammet. *Nationalencyklopedin*.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/miljonprogrammet> [2014-12-08]
- KTH (2014). *Vad är hållbar utveckling?* Stockholm: Kungliga Tekniska Högskolan. <http://www.kth.se/om/miljo-hallbar-utveckling/utbildning-miljo-hallbar-utveckling/verktygslada/sustainable-development/vad-ar-hallbar-utveckling-1.350579> [2014-08-26]
- Lago, A., Bermudez-Svankvist, A. & Paulsson, M. (2011). Så ska vi ge de unga jobb. *Svenska Dagbladet*, 6 februari.
http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/sa-ska-vi-ge-de-unga-jobb_5920197.svd [2014-12-08]
- Nationalencyklopedin* (2014a). Gentrifiering.
<http://www.ne.se/sök/?t=uppslagsverk&q=gentri> [2014-11-22]
- Nationalencyklopedin* (2014b). Hållbar utveckling.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/hållbar-utveckling> [2014-11-22]
- Nationalencyklopedin* (2014c). Integration.
[http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/integration-\(2\)](http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/integration-(2)) [2014-11-22]
- Nilsson, I. & Lundmark, E. (2013). *Det omöjliga tar bara något längre tid: Hovsjösatsningen ur ett process- och socioekonomiskt perspektiv*. Hovsjö: Telge-Hovsjö.
http://www.telge.se/ImageVault/Images/id_9639/scope_0/ImageVaultHandler.aspx [2014-12-08]
- Norlén, A. & Bengtsson, F. (2014). Södertälje visar vägen. *Corren*, 21 augusti.
<http://www.corren.se/asikter/debatt/sodertalje-visar-vagen-7252566.aspx> [2014-12-08]

- Nyström, J. & Tonell, L. (2012). *Planeringens grunder: En översikt*. Lund: Studentlitteratur.
- Olsson, S. (2012). *Social hållbarhet ur ett planeringsperspektiv*. Göteborg: Göteborgs stad. <http://www.socialhallbarhet.se/om-social-hallbarhet/> [2014-12-08]
- Oxford Dictionaries (2014). Strategy. <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/strategy> [2014-12-08]
- Regeringen (2013). *Prestationsstöd till utsatta stadsdelar*, Pressmeddelande 2013-03-26. <http://www.regeringen.se/sb/d/16955/a/213471> [2014-12-08]
- Roos, A., Lundberg, T. & Korsell, L. (2012). *Lokala poliser*. Brottsförebyggande rådet, 6 mars. <http://www.bra.se/bra/publikationer/arkiv/publikationer/2012-03-06-lokala-poliser.html> [2014-12-08]
- Sveriges Kommuner och Landsting (2012). *Social mobilisering – en uppgift för socialt arbete*. <http://kunskaptillprakтик.skl.se/nyhetsarkiv/nyheter-/social-mobilisering-en-uppgift-for-socialt-arbete> [2014-12-08]
- Telge Hovsjö (2008). *Hovsjö 2020*. Hovsjö: Telge Hovsjö.
- Telge Hovsjö (2011). *Hovsjö Hub: Ett utvecklingsprogram för Telge Hovsjö*. Hovsjö: Telge Hovsjö.
- Telge Hovsjö (2014a). *Om bolaget Telge Hovsjö*. <http://www.telge.se/TelgeHovsjo/Om-bolaget-Telge-Hovsjo/> [2014-08-26]
- Telge Hovsjö (2014b). *Hovsjö Hub*. <http://www.telge.se/TelgeHovsjo/Hovsjo-Hub/> [2014-08-26]
- Telge Hovsjö (2014c). *Checka in med Hovsjösommar*. <http://www.telge.se/TelgeHovsjo/Hovsjosommar/> [2014-08-26]
- Telge Hovsjö (2014d). *Bygger sig till ett yrke*. <http://www.telge.se/TelgeHovsjo/Hovsjobyggarna/> [2014-08-26]
- Telge Hovsjö (2014e). *Sommarskola på schemat*. <http://www.telge.se/TelgeHovsjo/Sommarskolan/> [2014-08-26]
- Telge Hovsjö (2014f). *Vi finns i Hovsjö Hub*. <http://www.hovsjoHub.se/hyresgaster/> [2014-08-26]